

Greta Lynn Uehling: *Everyday War: The Conflict over Donbas, Ukraine*
 Cornell University Press 2023, 210 s.

Některé války se odehrávají ve zprávách, na mapách a ve vojenských záznamech. Jiné – a možná většina – se odehrávají v kuchyních, na hranicích měst, v kavárnách, mezi dvěma telefonními hovory, v mlčeních, která narušila kontinuitu vztahu. Greta Lynn Uehling ve své knize *Everyday War* míří právě tam: k válce, která se nedá přesně zakreslit do frontových linií, protože se odehrává v prostoru mezi lidmi. Ne v abstraktním „mezi“, ale v konkrétních dotecích, nesouladech, projevech péče i vyhybáních, z nichž se skládá každodenní sociální život.

Uehling ve své monografii přináší detailní antropologický vhled do raných let konfliktu v Donbasu. Kniha je psána s vědomím, že válka není jen střet armád, ale také síť drobných, každodenních rozhodnutí, která umožňují přežít, péči a udržování vztahů uprostřed rozpadajících se sociálních struktur. Přestože jde o práci inovativní a etnograficky bohatou, její teoretická rámcování a některé metodologické volby otevírají i kritické otázky, které se v této recenzi pokusím rozvinout.

Kniha není o jednotlivcích, nýbrž o mezilidských vazbách jako hlavní aréně konfliktu. Přátelství, která se rozpadla, protože se dvě sestry ocitly na opačných stranách mediálního a politického světa. Manželství, které se přetvořilo ve stálý prostor vyjednávání, protože každodennost posunula hranici toho, co je ještě „normální“, o několik kilometrů směrem k linii dělostřelecké palby. Objevují se zde také zcela nové vztahy – vztahy taktického přibuzenství („kinship of necessity“), které vznikají proto, že se dva lidé navzájem potřebují, aby přežili. V post-socialistickém prostoru, kde rodina a blízké vazby tradičně doplňují slabé státní instituce, je tato vztahovost obzvlášť silná. Válka v Donbasu tak pouze zvýraznila staré vzorce: stát se stává zdrojem nejistoty spíše než opory, zatímco přežívání je organizováno v neformálních sítích, které znají flexibilitu, ale také křehkost.

Uehling se rozhoduje soustředit nikoli na instituce, politické aktéry či militarizaci v makroměřítku, ale na interpersonální vztahy jako hlavní analytickou jednotku. Sama zdůrazňuje, že se k tématu dostala induktivně: lidé, s nimiž mluvila, ji znovu a znovu upozorňovali, že největší dopad konfliktu pociťují především na poli intimních vztahů – v přátelstvích, rodinách, partnerstvích či neformálních sítích péče.

Tato volba je nepochybně inovativní. Zároveň však představuje určitý teoretický risk: zúžení pozornosti na vztahy může vést k přehlédnutí strukturálních sil, které tyto vztahy formují – politik státu, ekonomické devastace, diskurzivní konstrukce nepřítele či institucionálních selhání. Vztahy jsou tak silným, ale zároveň omezeným klíčem k porozumění konfliktu.

Jedním z hlavních teoretických přínosů knihy je koncept „everyday war“, tedy vědomých i nevědomých drobných praktik, jimiž lidé participují na konfliktu nikoli s cílem ničit nepřítele, ale udržovat vztahy, zajišťovat péči a potvr-

zovat národní příslušnost. Uehling tak otáčí tradiční pohled na válku jako na čistě destruktivní proces a ukazuje, že péče může paradoxně reprodukovat logiku války. María Puig de la Bellacasa (2017) upozorňuje, že péče je ontologicky ambivalentní: může „dělat dobro“, ale také „utlačovat“, a je náchylná k tomu stát se nástrojem kontroly.

Matka, která posílá rukavice synovi ostřelovači, aby si neporanil prsty a lépe mířil, nejedná z nenávisti. Jedná z lásky. Ale tato láska reprodukuje válečnou mašinérii. Uehling tak přesvědčivě ukazuje, že vztahy jsou napojeny na národní imaginaci: že válečný stát vstupuje do každodenní domácnosti prostřednictvím péče, nikoli jen prostřednictvím rozkazů nebo propagandy.

Koncepce „každodenního míru“ se ve vědeckém diskurzu objevuje jako alternativa k formálně institucionálnímu pojetí míru. Uehling tuto tradici rozvíjí, ale zároveň ji obrací naruby. Ukazuje, že každodenní mír není jen „malé dobro“, které vzniká v sousedství, ale často strategie vyhýbání – nikoli proto, že by lidé byli apolitičtí, ale protože si nemohou dovolit konflikt v rámci již existující války. Stejně tak každodenní válka není militarizace běžného života, ale praxe, jimiž lidé udržují konfliktní svět v chodu, aniž by byli vojáky. Každodenní mír je tedy prostředím, v němž se válka potlačuje, ale nemizí. Každodenní válka je prostředím, v němž se válka uskutečňuje nenápadně: v telefonátu, v rozhodnutí mlčet, v gestu, které se nemusí zdát politické, ale politický účinek má.

Uehling tak ukazuje, že hranice mezi mírem a válkou je mnohem méně stabilní, než jsme ochotni připustit. Nevede pouze mezi územími kontrolovanými různými aktéry, ale prochází každodenními vztahy mezi lidmi – v rozhodnutích, komu věřit, s kým mluvit, komu pomoci a před kým mlčet. Mír a válka se tak nestřídají v čase ani se neoddělují v prostoru, ale mohou koexistovat v rámci týchž sociálních vazeb.

Autorka pracovala s 65 rozhovory, včetně 45 polostrukturovaných. Její citlivost k etice terénního výzkumu je nezpochybnitelná: zdůrazňuje limity reprezentace, chrání identitu účastníků a reflektuje vlastní pozici outsiderky. Tyto roviny posilují důvěryhodnost textu a odpovídají současným standardům reflexivní antropologie.

Uehling však přiznává jeden zásadní limit: obtížnost získat proruské perspektivy. Lidé z Donbasu žijící na ukrajinském území často skrývali své názory ze strachu z následků, někdy dokonce uváděli falešné místo původu (např. že pocházejí z Krymu). To znamená, že kniha silně reprezentuje proukrajinské narativy. Autorka se evidentně snaží o emický přístup a vyvážený jazyk, ale právě tato snaha vede někdy k terminologickým kompromisům, které oslabují jasnost argumentu (např. střídání „conflict“ a „war“, „nationalist“ a „patriotic“). Jinými slovy – datová omezení, která autorka transparentně přiznává, mají přímý vliv na hloubku analýzy politicky pluralitní zkušenosti Donbasu.

Struktura knihy je poměrně didaktická. Každá kapitola začíná náčrtem toho, co bude následovat, a končí shrnutím; některé kapitoly navíc opakují hlavní argument z předchozích. Tato stylistická volba je užitečná pro výuku, ale repetitivní pro akademické publikum; zároveň však zpřístupňuje knihu širší veřejnosti. To ovšem nesnižuje hodnotu etnografických vinět, které jsou silné a emocionálně

působivé – například popis dobrovolníků, kteří přes nepřátelskou linii přinášejí zpět těla padlých vojáků, nebo příběhy rodin rozdělených válkou, ale přesto udržujících kontakt způsoby, jež vzdorují oficiálním narativům nepřátelství.

Uehling přesvědčivě ukazuje, že válka přetváří morální ekonomii péče. Péče může být morálně ambivalentní: může podporovat násilí stejně jako léčit rány. Kniha zásadně přispívá ke studiu národní příslušnosti, protože ukazuje, jak se „národ“ vtěluje do každodenních vztahů a jak takové vztahy mohou přímo ovlivňovat průběh konfliktu – doslova „care can be war-making“. Tento argument je originální a jeden z nejsilnějších v celé knize. Uehling dokazuje, že „péče“ není apolitická kategorie, „národní příslušnost“ není ideologie, ale žitý prožitek, „válka“ není jen násilí, ale i sítě závazků, obětí a loajalit. Ve světle současných antropologických debat o afektivních ekonomikách, více-než-lidské politice a mikropolitikách násilí je tento pohled mimořádně relevantní.

Everyday War je hlubokou a lidskou etnografií, která dokumentuje nejen destrukci, ale i houževnatost mezilidských vazeb uprostřed války. Její zásadní hodnota spočívá v tom, že ukazuje válku nikoli jako arénu politických aktérů, ale jako propletenec drobných rozhodnutí, o nichž se běžně nepíše. V globálním diskurzu bývá válka v Donbasu redukována na geopolitické schéma: Rusko versus Ukrajina, Západ versus Východ. *Everyday War* je protičtením. Nabízí prostor, v němž válka není ikonickým obrazem vojáka, ale tichým rozhodnutím dvou lidí, zda spolu dál budou mluvit. V němž hrdinství neznamená bojovat, ale neopustit bližního. V němž zrada není přechod k nepříteli, ale přerušení vztahu.

A právě tato nuancovanost – antropologická schopnost vidět válku jako sít vztahových tenzí – činí z knihy nejen akademický příspěvek, ale také etické gesto. Připomíná, že válku je třeba studovat tam, kde ji nejméně očekáváme: v detailech každodennosti.

Její limity – omezení vzorku, teoretická selektivnost, didaktická repetitivnost – však ukazují, že nejde o definitivní studii konfliktu v Donbasu, ale o jeden důležitý dílek skládky. Uehling otevřela dveře, kterými musí vstoupit další badatelé, aby rozšířili spektrum hlasů a prohloubili teoretické rámce.

Celkově je kniha zásadním přínosem antropologie války, studií péče i výzkumu postsovětských transformací. Pro antropologickou výuku i kritickou reflexi současných válek představuje nepostradatelný zdroj – takový, který vybízí nejen k empatii, ale i k metodologické ostražitosti.

Polina Oparina

Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

polinaoparina.igor@gmail.com

Literatura

- Puig de la Bellacasa, M. (2017). *Matters of care: Speculative ethics in more than human worlds*. University of Minnesota Press.
- Uehling, G. L. (2023). *Everyday war: The conflict over Donbas, Ukraine*. Cornell University Press.